

10.09.2020, Maaleht

## AABITSAID OTSIDE LEIDSIN TERVE KOOLI

*Maire Aunaste*

**Selles koolis saavad lapsed kolm korda päevas süüa ja direktoril on tõenäoliselt eesti suurim aabitsakogu**

Kooliaasta alguse tõttu sõitsin Alutaguse metsade vahel asuvasse Illuka kooli, mille direktor Anneli Bogens koguvad aabitsaid. Aabitsaid olen ma varem ka näinud, aga Illuka mõisakooli, mis järgmisel aastal saajandat sünnipäeva tähistab, armusin minutiga!



*Illuka kooli direktor Anneli Bogens on viimased 11 aastat aabitsaid kogunud. Neid on tal juba 74 nimetust ning koju need enam ei mahu. Eestis on aabitsaid aegade jooksul välja antud palju, mõnel aastal koguni mitu korraga. Kaanepoisteks on olnud loomad ja linnud, alates 1937. aasta Miki Hiire aabitsast hilisemate karude ja kukkedeni. Foto: SVEN ARBET*

1888. aastal valmis saanud Illuka mõisahoones on nüüdseks järel vaid mõned originaalesemid: tuulelipp, seif, siseuste ja akende lingid ning välisust kaunistav lõvipeaga ukse link koos lukuga, mida avab 168 g kaaluv ja 18,5 cm pikk võti. Paljud meist mäletavad taolisi vanavanemate aidauste avajatena, mida näiteks minu vanaisa hoidis kiivalt kindlas kohas, et väärtuslikku sepatööd mitte ära kaotada!

Illuka mõisahäärberi võtit on osatud hoida 140 aastat, sellele on suudetud tänapäeva seppadelt välja võluda ka koopiad, sest 1921. aastast hoones alustanud koolis on ameteid, mis vajavad mõisasse pääsu nii päeval kui öösel.



*Illuka mõisahäärberi võtit on osatud hoida 140 aastat. See kaalub 168 grammi ning on 18,5 cm pikk. Foto MAIRE AUNASTE*

“Kui ma 1990. aastal Illuka kooli algklasside õpetajaks tulin, ei näinud ma selles majas midagi erilist,” tunnistab Anneli Bogens, kes enne direktoriks saamist töötas koolis 18 aastat õpetajana.

“Olen Jõhvist pärit ja seal koolis käinud, aga millegipärast ei teadnud ma 15 kilomeetri kaugusel asuvast Illukast midagi. Ma polnud seal kunagi käinud ega kuulnud mõisast sõnagi – tagantjärele tundub see lausa imelik. Ja kui ma siia noore õpetajana tulin, ei löönud mõis mind millegagi pahviks: terves majas oli kaks kraanikaussi ja õpilaste kemmerg asus õues... Enamik mõisa teisest korrusest oli kinnine pööning, kus kunagiste mõisateenijate tubades asus kuus klassiruumi. Minu esimese klassi ruum nende hulgas. Maja köeti ahjudega ja park mõisa ümber oli pime nagu öö,” põhjendab nüüdseks kolm aastat kooli juhtinud Anneli, miks ta 30 aastat tagasi silmapaistva arhitektuuriga mõisahoone erilisusest aru ei saanud.

**„Nii nagu elu ise, on ka aabitsad aastatega läbi teinud suure arengu – 2006. aastal ilmus Leelo Tungla ja Ene Hiiepuu tekstide ning Edgar Valteri piltidega aabits, mis tõi kaasa suure uudise: tekstid lastele olid muutunud eluliseks!“ *Anneli Bogens***



“Sellest ajast on Illuka mõisakompleksi kaks korda restaureeritud ja juba 2005. aastal saime Eesti kauni kooli tiitli,” on Anneli õnnelik ja uhke ühekorraga, sest õppimine ja töötamine sellises hoones, nagu Illuka mõis praegu välja näeb, on puhas lotovõit! Peaukse arhailist võtit hoiab direktriss oma autos – naise käekoti jaoks on see liiga raske.



*Kooli välisust kaunistab lõvipeaga ukselink, mis on originaal. Foto: MAIRE AUNASTE*

### **Aabits – väike värav suurde ellu**

Kõik me oleme lugema õppinud “oma” aabitsa järgi – Eestis on neid aegade jooksul välja antud palju, mõnel aastal koguni mitu aabitsat korraga. Kaanepoisteks on olnud loomad ja linnud, alates 1937. aasta Miki Hiire aabitsast hilisemate karude ja kukkedeni. Anneli Bogensi enda aabits 1974. aastal kooli minnes oli just ilmunud kukeaabits, mille tekstid on tal peas tänini.

“Septembrikuu on tähtis kuu, siis aabits uus, siis ranits uus, uus vormipluus – kõik on uus septembrikuus... See luuletus anti meile pähe õppida esimesel koolipäeval Kohtla-Järve Kessleri-nimelises keskkoolis. Kuna olin lugemise selgeks saanud juba varem koos karuaabitsaga, õppisin luuletuse kiirelt pähe ja esitasin seda umbes seitse korda kõigile pereliikmetele suure uhkusega,” naerab Anneli, kes kogu kooliaja teadis, et tahab saada arstiks. Aga kuna keemiaga ei saanudki ta sõbraks, siis tuli elukutseks valida järgmine lemmik isiklikus pingereas – õpetaja!

“Nii nagu elu ise, on ka aabitsad aastatega läbi teinud suure arengu – 2006. aastal ilmus Leelo Tungla ja Ene Hiiepuu tekstide ning Edgar Valteri piltidega aabits, mis tõi kaasa suure uudise: tekstid lastele olid muutunud eluliseks! Näiteks Ü-tähe jutt: Aadam küsib orav Ülolt – mis

maksab üks ülane? Ülo vastab – 2 eurot tükk. Aadam imestab, et küll on ikka kallid lilled! Orav vastu: kallid küll, aga mul on vaja tüüri maksta...

Mu tütar Kadri-Liis õpib Lõuna-Walesi Ülikoolis farmakoloogiat. Peame Skype'i teel iga päev sidet, et lapsel kodust kaugel oleks, kelle peal oma mured välja elada. Ja kui mu tütar ütleb, et ei jõua või ei saa, siis tuletan mina meelde aabitsast Ä-tähe jutu, kus ämblikul ei saa võrk valmis ja talle öeldakse: “Ära ärritu! Koo neli täppi päevas...” Sellised tarkuseterad toimivad nii kuue kui 26 aasta vanustele ühtemoodi,” teab nüüdseks soliidse pedagoogistaažiga 53aastane Anneli Bogens.



*Eestis antakse välja nii kodukoha- kui ka elustiiliaabitsaid: söögist, joogist, muusikast, automaatikast ja elektroonikast, jalgpallist, kutsikatest, esmaabist ja isegi rahast. Foto: SVEN ARBET*

### **Kogumine algas Kihnust**

Et algklasside õpetajaid ümbritsevad nii õpilased kui ka aabitsad, pole mingi uudis. Kui aga Anneli koos töökaaslastega 2009. aastal Kihnu saarele huvireisile läks, külastas ta ka Kihnu muuseumi. Ja sellest muuseumist ostis ta kaasa Kihnu aabitsa – teised ostsid ka. See aabits andis reisile uue värvi – massakad ehk mandriinimesed lugesid aabitsast ekstra neile kirjutatud sõnaseletusi ja kihnukeelseid jutte isegi õhtul saunas!

“Tänu sellele raamatule saingi idee aabitsaid koguma hakata. Eestis antakse välja nii kodukoha- kui ka elustiiliaabitsaid: söögist, joogist, muusikast, automaatikast ja elektroonikast, jalgpallist,



kutsikatest, esmaabist ja isegi rahast,” ütleb Anneli ja näitab mulle eeskujulikult koostatud nimekirja aabitsatest, mis koju talle enam ära ei mahtunud. 74nimetuselist kogu hoiab ta nüüd kastides oma kabinetis diivani all.

Ja aeg-ajalt laob oma varanduse vaatamiseks ning käes hoidmiseks ka teistele välja. Kõige vanem aabits kollektsioonis on 1888. aastal Tartus Ado Grenzsteini kirjastatud Pildi-Aabits, gooti kirjas... Jah, see aabits ilmus täpselt samal aastal, mil Illuka mõis tollaste omanike von Dieckhoffide ajal uksele võtme ette sai.



*Silmapaistva arhitektuuriga mõisahoonet on kaks korda restaureeritud ja 2005. aastal pärjati Illuka mõisakool Eesti kauni kooli tiitliga. Foto: SVEN ARBET*

### **Villio Reinsalust Antonio Vivaldini**

1952. aastal alustasid Illukal tööd viis noort õpetajat, tänu kellele sai koolist mainekas spordi- ja suusakool. Võrkpallur Villio Reinsalust sai kehalise kasvatuses õpetaja ja mõni aasta hiljem ka kooli direktor tervelt 46 aastaks. Selle mehe õhutusel hakati koolis suusatama nii suuskadega kui ilma – võeti appi kodus valmistatud “pütilauad”, pisut hiljem oli koolil endal juba selline suusabaas, et lumele sai minna terve klass koos. 1968. aastal hakkas Illukal suusatreenerina tööle Vello Liilium, kes esimese lume korjas kokku kas või ämbriga, et saaks ainult suusad alla panna...

**„Anname õpilastele kolm korda päevas süüa – hommikul putru, siis lõunat ja enne kojuminekut saavad nad ka õhtuote.“ *Anneli Bogens***

Illuka mõisakooli esimese renoveerimise käigus, mis lõppes 1994. aasta sügisel, tehti korda ka häärberi kelder. Selles asub tõeline vaatamisväärsus – mõisa siseruumides asuv salvkaev, mis oli kasutusel kuni 1993. aastani. Nüüd on ruumist tehtud pisike muuseum, kus kaevu kõrvale seinale on rivistatud direktor Villio Reinsalu suusad läbi aegade. Härra Reinsalu, kes nüüdseks 90aastane, on vitaalne ja hea tervise juures siiani ning kord nädalas käib läbi ka Illuka koolist, ütleb Anneli Bogens.

“Kui ma õpetajana Illukal alustasin, panin majast endast rohkem tähele õhkkonda, mis koolis valitses. See õhkkond oli erakordselt sõbralik ja soe – ma ei saa öelda, et oleksin direktor Reinsalusse armunud olnud, aga ma tundsin tema vastu tohutut respekti,” tunnistab Anneli, kui teeme mõisas pisikest ringkäiku.

“Kas süüa tahate?” küsib direktor mitte suusoojaks. Kuna olen Tartust Illukale sõitnud päris vara ja ilma peatusteta, siis ongi kõht tühi. Siseneme väikesesse sööklasse, mis sammastest ja võlvagedest hoolimata jätab koduse mulje. Ühes nurgas on nn õpetajate laud, millel auravad kollased kartulid. Menüüs on hakklihakaste ja peedisalat ning ma teen seda, mida väga tihti ei tee: võtan toitu juurde!

“Anname õpilastele kolm korda päevas süüa – hommikul putru, siis lõunat ja enne kojuminekut saavad nad ka õhtuote,” on Anneli kooli ka selle korralduspoolega rahul.

Kuna käsil on alanud õppeaasta alles teine koolipäev, siis on majas palju elevust: lapsed ei ole üksteist ju peaaegu pool aastat näinud! Siis aga kõlab tundi kutsuv kell – mitte luust ja lihast läbi löikav plärin, millega ma oma põlvkonna kooliaastaid seostan, vaid Vivaldi! Koolikellaks on fragment Antonio Vivaldi “Nelja aastaaja” “Sügisest”... Näidake mulle inimest, kes sellises koolis käia ei tahaks!

## **KOOLI KOLM EESMÄRKI**

Illuka kool on tavapärase õppeplaani kõrvale seadnud endale kolm eesmärki, mille vaimus lapsi koolitada: õpetada säästma keskkonda, ärgitada ettevõtlust ja hoida kool kiusamisvaba.

Selleks viimaseks on tunniplaanis isegi KIVA tunnid ja just sellise tähtede kombinatsiooniga neonkollast vesti kannab seljas iga päev korrapidajaõpetaja, et lastel oleks, kelle juurde arvatava kiusamismurega tulla. Kui mure on. Tavaliselt õnneks ei ole.

## **Sajanda sünnipäeva ootel**

20. septembril peab Illuka kool oma 99. sünnipäeva, mis tähendab, et sajas aastapäev on käega katsuda. 98 õpilast ja 20 õpetajat peavad juba plaane, kuidas väarikat juubelit tähistada.

“Meil on kõik siin olemas – paljupakkuv loodus, matkarajad, Alutaguse maratonirajad, 90aastane väga ilus puukirik mõisast umbes kilomeetri kaugusel metsa sees, mida soovitan inimestel üles otsida, ja nüüd ka suurepärased majutusruumid mõisa teisel korrusel, kuhu vean ka juhuslikult õuele sattunud turistid,” naerab Illuka mõisakompleksi administraator Ene Raudar. Illukat armastava hingega naine töötas varem ligi paarkümmend aastat Illuka valla kultuurijuhina.

“Ainus, mida meil ei ole, on oma kooli laul – mul ongi idee, et sajandaks sünnipäevaks leiaks Illuka kool oma laulu,” kõlab Ene Raudari suust üleskutse. Mõisa arhitekt Gerthard Lode pani

kompleksile saksapärase nime Illuck, mis tuleneb arvatavasti põhjaeesti murdesõnast ill, illu – mis tähendab küpset rabamurakat. Nii et koolilaulu sisse võiks põimida nii murakad kui kooli logo – öökulli, kes teatavasti sümboliseerib tarkust.

“Tarkuse jagamise kõrval on koolil suur roll ka selles, et lastest kasvaksid head ja korralikud inimesed. Meie teeme selleks omalt poolt kõik,” lubab direktor Anneli Bogens. Tõelise aabitsafännina teab ta, et lugemis- ja kirjutamisoskuse kõrval annavad need pealtnäha lihtsad raamatud lapsele ellu kaasa teadmise, et ta on hoitud ja armastatud ning et tema ees on lahti kõik teed siis, kui aabitsale järele tulevad järgmised raamatud.

## **ERI KLAS JA ARVO PÄRT OLID ILLUKAL PAGENDUSES**

*Maire Aunaste*

Noorte tudengitena pagesid kord “kurja õppejõu” eest Tallinnast Illukale Eri Klas ja Arvo Pärt. Esimene olnud kimpus ühe eksami sooritamisega, teine tulnud seltskonna mõttes lihtsalt kaasa.

Illuka mõisapargi lähistel elas nende kursusekaaslane Ants Niinep. Ühel hommikul tekkis poistel soov Kuremäe kloostri kellamängu kuulata. Kuremäele on Illukalt 4,5 kilomeetrit. Oli vaja suuski, aga paar paari jäi puudu. Mõndi siis koolimajja, kus noor direktor Villio Reinsalu Erile ja Arvole suusad leidiski.